

References

1. Brockhaus–Riemann. Zenei lexikon [Music dictionary]. (A magyar kiadás szerkesztője: Boronkay Antal.) III. kötet. O–Z. Budapest: Zeneműkiadó, 1985. 734 p.
2. Csoóri, Zs. Az énekoktatás történetének vázlatos áttekintése [A review of the achievements of music pedagogy]. In: Gabóda Béla – Lipcsei Imre (szerk.): Közös értékeink (Kárpátaljai és magyarországi pedagógusok tanulmányai). Ungvár: PoliPrint, 2004. P. 43–55.
3. Felméri, L. Az iskolázás jelene Angolországban [The presents of education in England]. A vallás- és közoktatásügyi m. k. ministerhez intézett jelentése. I. kötet. Népiskolázás. Budapest: Egyetemi nyomda, 1881. 262 p.
4. Goll, J. (ford.). Új énektanítási rendszer [New vocal teaching system]. Chevá utódai és Stahl F. T. szerző és Stahl I. arnsbergi kiadó felhatalmazása folytán engedélyezett és szerkesztett magyar kiadás. Budapest: Kókai Nyomda, 1884. 85 p.
5. Szabolcsi, B., Tóth, A. Zenei lexikon [Music dictionary]. (Főszerkesztő: dr. Bartha Dénes). I. kötet. Budapest: Zeneműkiadó, 1965. 683 p.
6. Szőnyi, E. Kodály Zoltán nevelési eszméi [Zoltán Kodály's educational ideas]. Budapest: Tankönyvkiadó, 1984. 97 p.

Осмысление современных проблем музыкального обучения и воспитания невозможно без обращения к истории музыкальной педагогики. И это понятно, ведь именно история определяет ценностные ориентации, вооружает историческим сознанием, которое играет определяющую роль в практике современной реформы образования в Украине. Важны конструктивно-критическое и творческое осмысление положительного учебно-воспитательного опыта прошлого, что обогатит современную педагогику новыми фактами и теоретическими положениями. Объективный историко-педагогический анализ развития европейской музыкальной педагогики и дальнейшее творческое использование его результатов с учетом требований настоящего позволят качественно обновить и усовершенствовать программно-методическое обеспечение образовательного процесса в современной отечественной школе. Целью статьи является анализ основных достижений европейской музыкальной педагогики в историческом измерении. В статье осуществлен ретроспективный анализ отдельных аспектов европейской музыкальной педагогики.

Ключевые слова: абсолютная сольмизация, релятивная сольмизация, европейская музыкальная педагогика.

Осмыслення сучасних проблем музичного навчання й виховання неможливе без звернення до історії музичної педагогіки. В контексті сучасної реформи освіти в Україні, важливими є конструктивно-критичне та творче осмыслення позитивного навчально-виховного досвіду минулого, що збагатить сучасну педагогіку новими фактами й теоретичними положеннями. Об'єктивний історико-педагогічний аналіз розвитку європейської музичної педагогіки та подальше творче використання його результатів з урахуванням вимог сьогодення дадуть змогу якісно оновити й удосконалити програмно-методичне забезпечення освітнього процесу в сучасній вітчизняній школі. В статті здійснено ретроспективний аналіз виникнення й використання відносної та абсолютної сольмізації. В XI столітті італійський музичний теоретик і педагог Гвідо д'Ареціо реформував церковний спів, створив сольмізацію, яка була відносною. До XVIII століття утворився сольмізаційний складовий ряд: do, re, mi, fa, sol, la, si. У XVIII столітті Ж.-Ж. Руссо створив цифрову нотацію замість традиційної «лінійної», а його послідовник П. Гален розробив метод «мелопласт» (1817), який був вдосконалений Е. Шеве та Н. Парі й дістав назву: метод Гален-Парі-Шаве. Паралельно з системою Гален-Парі-Шаве в Англії розвивався метод «Тонік-Соль-Фа» створений Д. Кьорвенном (XIX ст.). В системі «сольфаїстів» був ряд недоліків, одним з яких пізніше ознайомлення учнів з традиційною нотацією. В XIX ст. швейцарський педагог Р. Вебер створив систему змін в позиції головного звуку, ввів ключ Do, відносно сольмізацію нотного запису та метод поступового введення п'ятилінійного нотного стану. А. Хундегер (кінець XIX ст. – початок XX ст.) пристосувала методики своїх попередників до вимог Німеччини. Спрощену буквену нотацію, ручні знаки ступеней, послідовність вивчення ступеней запозичила від Кьорвена; позначення ритмів – Шеве; відносно сольмізацію нотного запису, рухоме do, ключ Do – Вебера. В XX ст. німецький педагог Ф. Йодер в своїй системі використовував набір попередників, надавав визначального значення хоровому співу. Таким чином, європейський музично-педагогічний досвід складався впродовж тисячоліть і має визначне значення для осмыслення сучасних проблем музичної освіти дітей і молоді.

Ключові слова: абсолютна сольмізація, релятивна сольмізація, європейська музична педагогіка.

УДК 373.3(477.87)

DOI 10.31339/2413-3329-2019-2(10)-54-59

Fizeshi Oktavія,
pedagógiai tudományok doktora, professzor,
Munkácsi Állami Egyetem, Munkács

АЗ ОКТАТАСРА ГЯКОРОЛТ СЗОВЖЕТ ІДЕОЛОГІА ХАТАСА КАРПАТАЛЖАН

А kutatás tudományos újdonsága és elméleti jelentősége: elsőként valósul meg egy komplex kutatás, amely a kárpátaljai oktatásra gyakorolt ideológia hatást vizsgálja az 1944-es szovjet ukrán csatlakozást követően; az adott történelmi korszakban az állami ideológiai politikusoknak az oktatási tevékenységével foglalkozó törvényhozás áttekintése; az adott történelmi korszakban a tanítók tevékenységére gyakorolt ideológiai politikai befolyás új dokumentumainak és a tényeknek bemutatása. A kárpátaljai központi hatóságok által kiadott törvények és rendeletek kötelezték a tanítókat a szakmai tevékenységük során és a tanulókat a kommunista ideológia terjesztésére, ami végül a különböző kárpátaljai nemzetiségek nemzeti érdekeinek megsemmisüléséhez vezetett.

Kulcsszavak: Kárpátalja, szovjet ideológia, oktatás.

Bevezetés. Az ideológiának mindig hatása volt az oktatásra, és a legnagyobb hatást az oktatási folyamatokra a szovjet ideológia tette. A kutatás gyakorlati jelentősége - a kárpátaljai tanítókra és tanulóakra vonatkozó történelmi visszatekintés elősegíti az oktatási rendszert újragondolását abban a vonatkozásban, amely képes a multikulturális régióban biztosítani az alapfokú oktatás minőségi változtatását, a pozitív és negatív ideológiai hatások figyelembe vételével, s annak felhasználását

az ukrainai oktatási reformban. A következtetések hitelességét biztosítják a tények, események tudományos elemzése; a módszertanilag megalapozott kutatási eredmények figyelembe vétele; a statisztikai jelentések, levéltári dokumentumok és anyagok felhasználása.

Az utóbbi kutatások és publikációk elemzése. A kutatás módszere az elsődleges- és másodlagos források elemzése. Elsődleges forrásként a levéltári dokumentumokat vizsgáljuk. A kutatás másodlagos

forrásként használja fel Boldyhar (2003), Haborets (2003), Mahochiy (1994), Fizeshi (2017) az oktatási történetről Kárpátalján a második világháború után szóló műveit. A kutatás forrásai: a Kárpátaljai Területi Állami Levéltár anyagai; az Ungvári Nemzeti Egyetem Könyvtárának gyűjteményei; a Kijevi Központi Állami Hatóság Archivuma; a Szovjetunió törvényalkotó ügyiratai; statisztikai kimutatások; korszerű monográfiák, melyek kapcsolatban állnak a kutatás problematikájával.

A kutatás célja: feltárni a kárpátaljai oktatásának sajátosságait a második világháború, a Szovjetunióhoz való csatlakozás után. A kutatás feladatai: kárpátaljai tanítók tevékenységének társadalmi, politikai és kulturális előfeltételeinek meghatározása; felismerni az állami ideológiai politika befolyását az oktatásra; az oktatás tevékenysége szervezeti és tartalmi sajátosságai a háború utáni időszakban.

A globalizációs folyamatok intenzívebbé válása, az információs társadalom gyors fejlődése az oktatás rendszer újragondolásához vezetett abban a vonatkozásban, amely képes a multikulturális régióban biztosítani az alapfokú oktatás minőségi változtatását. A pedagógiai tevékenység egy olyan speciális társadalmi tevékenység, amelynek célja az idősebb generáció által felhalmozott tapasztalat átadása a fiatal generációnak s ezáltal az egyén felkészítése társadalmi szerepének betöltésére. A tanítói tevékenység a társadalmi fejlődéstől, valamint az oktatás területén folytatott állami politikától függ. Történelmileg a tanító szakmai tevékenysége bizonyos ideológiai irányultságot szerzett, mert a legdemokratikusabb államokban is az oktatás területén megvalósul az állami politika és az ideológia. Jelentős ebben a tekintetben a tanítók tevékenysége Kárpátalján, ahol évszázadok óta számos nemzetiségűek és különböző felekezetűek békésen együtt élnek és kölcsönösen gazdagítják egymás kultúráját, hagyományait és oktatását. A tudományos munkánk szempontjából fontos kritérium az, hogy a huszadik század első felében Kárpátalja része volt különböző állami struktúráknak: 1919-ig az Osztrák-Magyar Birodalomhoz, 1919–1939 között a Csehszlovák Köztársasághoz, 1939-től 1944-ig Magyarországhoz és 1944 óta a Szovjet Ukrajnához tartozott. Ebből az következik, hogy mindegyik államnak, amelyikhez Kárpátalja is tartozott, az oktatási politikájának fontos tényezője (társadalmi, gazdasági, politikai és kulturális) a tanítók ideológiai orientálása volt. Meggyőződésünk, hogy a második világháború után, Kárpátalja Szovjet Ukrajnához való csatlakozásával, a tanítók tevékenységének a legnagyobb mértékű ideologizálási tendenciája figyelhető meg, s ez a folyamat visszafordíthatatlan. Minden újabb hatóság, amely létrejött Kárpátalján, nagy figyelmet fordított a nemzeti kultúra fejlesztésére, ezért a szovjet hatalom megjelenésével a nagyszámú ukrán értelmiségiek örömmel üdvözölték az 1944. november 26-i Népbiztosok első kongresszusának határozatát, mely Kárpátalja Szovjet Ukrajnához való csatlakozásáról szól. Azonban hamarosan a helyi intelligencia csalódott, mivel „1945–1946 között Kárpátaljára, körülbelül fél tucat kommunisztát küldtek a központból. A helyi kultúrához, a néprajzhoz és a helyi munkatársakhoz való viszonyuk többnyire negatív volt, és folyamatosan vádolták a kárpátaljai intelligenciát a burzsoá beállítottságuk miatt” [1, 379 o.]. Összeférhetetlen küzdelem folyt a polgári nacionalizmus különböző megnyilvánulása ellen, s ez túlságosan végzetesnek bizonyult Kárpátalja történetében. A régióban számos jól

ismert közéleti személyt, köztük sok tanítót és pedagógust, nyilvánítottak ellenségnek és hazaárulónak. Köztük volt Voloshin Ágostont is – az egyik leghíresebb kárpátaljai pedagógus O. Dukhnovych után, akinek tudományos és oktatási tevékenységét az európai pedagógiai közösség is elismerte. Voloshin Ágostont elítélte a szovjet hatóság. Erről az időszakról Magochiy Pál-Robert a következőket jegyzi meg: „A szovjet államban a történelem még nagyobb hangsúlyt kapott, mert a "kommunista nevelés hatalmas fegyverének" tartották, melynek teljes mértékben szolgálnia kell a kommunizmusért folytatott küzdelemet ... Természetesen, a szovjet történeti fogalmakból soha sem hiányoztak a "nép ellenségei". Ezek közül a legnagyobb volt a görög-katolikus egyház, amely a háromszáz éve létezett Kárpátalján (1649–1949) s szerintük a latinizáció, a magyarosítás és a gazdasági elnyomás eszköze volt. Fekete államban ábrázolták az 1918 előtt létező feudális magyar királyság és a burzsoá-demokratikus csehszlovák Masaryknek államát, (a helyi "imperialista zsoldosokkal" – Zhatkovich, Beskid és Grabar kormányzóival). Végül a legrosszabb jelzőkkel illették "fasiszta vérfarkasoknak" nevezték, akik a náci Németországot (Voloshin, Revay) szolgálják, s akik 1938–1939-ben létrehozták a "báb" autonóm kormányt Kárpátalján ...” [2, 156 o.]. Jelenleg azonban minden kiemelkedő közéleti és politikai szereplőt, köztük A. Voloshint is, rehabilitálták, s munkásságuk megkapta a megfelelő értékelést, mely szerint nagy mértékben hozzájárultak a kárpátaljai oktatás és pedagógia fejlesztéséhez. Kárpátaljai szovjet hatóságok viszont az úgynevezett tömegkultúrát terjesztették, amely kommunista ideológiával volt telített, s célja az, hogy ellenőrizze az emberek tudatosságát, tiszteletben tartsa a kommunizmus eszméit, és kommunista oktatást nyújtson. Például, a Prosvita Társaság és Dukhnovych Társaság korábbi olvasótermeiben és a templomokban létrejöttek faluházak, amelyeknek a fent említett feladatokat kellett teljesíteniük. Így az állam mindenek feletti totalitárius ellenőrzést gyakorolt a szociál-politikai (egypárti rendszer, az egyetértés hiánya, személyi kultusz), a kulturális (társadalmi realizmus, „tömegkultúra”, a kommunista tudatosság kialakulásának ellenőrzése) életben a kárpátaljai régióban, s kontextusa volt az oktatási rendszer reformjának, valamint a pedagógusok szakmai tevékenységének is.

Tehát, 1945. április 20-án a Kárpát-Ukrajnai Népi Tanácsa rendeletileg elfogadta az iskolai oktatás alárendelését az állami hatóságnak. E dokumentum értelmében az iskolák oktatási tevékenysége állami vezetés alá került, vagyis az állam meghatározta az oktatás ideológiai céljait és az oktatás tartalmát stb. Később, 1945-ben az új hatóság elfogadta „A Kárpát-Ukrajnai oktatási rendszer reformjáról” szóló rendeletet is, amely a hétéves oktatás kötelezővé tételét tervezte az 1945–1946-os tanévtől. Oktatási intézmények kerültek átszervezésre: a népiskolák – általános iskolákká, a polgári iskolák – hétéves befejezetlen középiskolákká, a gimnáziumok – tízéves középiskolákká váltak. E rendelet értelmében a falvakban, ahol eddig nem volt iskola, lehetett nyitni általános iskolát, feltéve, hogy legalább 20 iskoláskorú gyermek található a családokban. Kezdetben a szovjethatalom több iskolát nyitott, főleg olyan hegyvidéki területeken, ahol eddig nem voltak. Így, a Kárpát-Ukrajnai Megyei Tanfelügyelőség (1. táblázat)

Táb 1.

Kárpátaljai iskolák az 1945-1946-os tanévben

Az iskolák típusai	A tényleges állapot 1945. december 1-re								
	iskolák száma			gyerekek száma			pedagógusok száma		
	város	falu	összesen	város	falu	összesen	város	falu	összesen
általános iskola	20	485	505	2063	46718	48781	56	1157	1213
hétéves befejezetlen középiskola	14	151	165	7486	49365	56851	307	1446	1753
tízéves középiskola	7	9	16	3693	4163	7856	177	152	329
összesen	41	645	686	13242	100246	113488	540	2755	3295

IV. negyedéve tervének megvalósításáról szóló jelentésében szerepel, hogy 1945–1946 között Kárpátalján 686 iskola volt, ahol 113488 gyerek tanult, az oktatásban pedig 3 295 pedagógus vett részt [2, folio 6]. Ez azt jelentette, hogy átlagosan egy pedagógusra 34 tanuló jutott, köztük a városi iskolákban 24 tanuló volt egy osztályban, a vidékiben – 36 fő. Átlagosan egy iskolában 5 pedagógus dolgozott,

valamint városi iskolában – 13, míg falun csak – 4. Statisztikai elemzés alapján arra a következtetésre juthatunk, hogy Kárpátalján a Szovjet Ukrajnához való csatlakozása után az első években szakember probléma merült fel – nem volt elég pedagógus. Sokan, akik az előző kormány idején dolgoztak, elhagyták az állásukat, és Magyarországra vagy Csehszlovákiába költöztek, mert nem akartak új körülmények között

dolgozni, a tanárok egy része nem tért vissza a háborúból. A kárpátaljai hegyvidéki régiókban még a legjobb oktatási időszakokban is tanárhiány volt. Ezért az új kormány fontos feladatnak tartotta a személyzeti kérdések megoldását és megfelelő körülmények megteremtését. Már 1944. december 26-án az I. Kerchá, az Ukrán Kárpátaljai Népi Tanács (továbbiakban: UKNT) az oktatási ügyek képviselője, levélben felszólította a kerületi iskolai felügyelőket, hogy értesítsék azokat a pedagógusokat, akik a háború miatt megszakították a munkaviszonyukat, hogy „azonnal térjenek vissza a szolgálatba ... Pedagógusok, akik nem jelentkeznek, úgy tekinthetők, hogy önkényesen hagyták el a szolgálatot, és nem kérik tanítási állást” [1, folio 1], de továbbá „az iskolai tanító, tanár / ... / csak akkor hagyhatja el az állását, ha UKNT oktatási biztosa elfogadja a felmondólevelét” [1, folio 33]. 1945. január 20-án az UKNT elnöke kiadta a rendeletet „A helyi és kerületi nyilvános pedagógusok bizottságainak kompetenciájáról”, amely megállapítja, hogy az UKNT oktatási ügyek képviselőjének a hatáskörébe tartozik az oktatók és nevelők iskolákba és óvodákba történő felvétele: „Tekintettel a pedagógusok jelenlegi hiányára, meghatalmazom a kerületi iskolai tanfelügyelőket, hogy szélsőséges szükség esetén ideiglenesen engedélyezhetik a közoktatás általános iskoláiban segéd tanítók alkalmazását” [6, folio 7]. Valójában ez a rendelet lehetővé tette mindazok számára, akik rendelkeztek a megfelelő dokumentumokkal (polgári iskola vagy gimnáziumi érettségi bizonyítvány, tanstói oklevél, egészségügyi állapot igazolása, előzetes szolgálati dokumentumok, megbízhatósági igazolás, kivonat a születési anyakönyvből, az új hatalomra vonatkozó pedagógusi tanúsítvány), hogy elkezdjék az általános iskolai tanítói tevékenységüket. A fent említett általános iskolák segéd tanítója – egy középiskolai (gimnázium, kereskedelmi akadémia vagy ipari iskola) végzőse, aki a tanév végén átfogó vizsgát tesz a tanítóképzőbe” [2, folio 15]. Azonban az új körülmények miatt a korábbi kormány idején a kárpátaljai iskolákban dolgozó tanárok nem siettek visszatérni a munkabeosztásukba, és a pedagógusok hiánya rendkívül akut volt. Ez arra készítette a Népi Tanácsot, hogy 1945. október 6-án tegye közzé „Az iskolák pedagógusokkal való ellátásáról” szóló rendeletet, amely szerint mindazok, akik 1940 előtt dolgoztak általános iskolai tanítóként, valamint azok, akik ebben az időszakban pedagógiai oktatásban részesültek, kötelesek voltak: „az UKNT oktatási osztályának nyilvántartásba felvételére és tanítói kinevezésre” [5, folio 20]. Abban az esetben, ha a tanító egy másik munkahelyen dolgozott, a pártmunka kivételével, mind a tanító, mind a munkáltató a törvény megsértése miatt bíróság elé került.

Az újonnan alakult hatóságok megpróbálták irányítani a pedagógusok tudatosságát, ezért 1945. március 29-én kiadták „A pedagógusok megóvása a náci megszállók által elterjedt nacionalista ideológiától” szóló körlevelet. A körlevél fő célja – „minden kerületi iskolai ellenőr feladata, hogy minden tanító az iskolában politikai foglalkozásokat tartson, amelyeken ismerteti a tanulóknak Lenin-Sztálin nemzeti elveit” [6, folio 1]. A kárpátaljai népesség nacionalizmusának kiküszöbölése érdekében a pedagógusokat arra ösztönözték, hogy a tanítás során használjanak példákat a Vörös Hadsereg győzelmeiről a fasiszmus elleni küzdelemben, a szovjet emberek munkában elért eredményeiről stb.

A szovjet hatalom az 1945–1946-os tanév elején megkezdte a saját pedagógus-képzését, ezért a tanítóképzők hálózata átszervezésre került. Az UKNT jóváhagyta a „Kárpát-Ukrán tanítóképzők ideiglenes státusza” című rendelkezést, amely megállapította a tanítóképzésének fő feladatait, melyek a következők – „magas tudásszintű szakemberek kibocsátása, akik szeretik a hazájukat és ismerik a kommunizmus politikáját” [7, folio 63]. E dokumentum által az ideológiai orientáció meghatározó tényezővé vált a pedagógusi képzésében. Az új tanítótól a kárpátaljai tanítóképzők elkezdték működésüket a szovjet pedagógiai szakiskolák tantervmodellje szerint. 1946. március 7-én az Ukrán SZSZR Népbiztosok Tanácsa kiadta a 379. sz. „A tanítási időszak meghosszabbításáról a kárpátaljai tanítóképzőkben” című rendeletét, amelynek értelmében hosszabbodik a képzési időszak: a második – harmadik évben tanítóképzés egy évvel, az első év képzési időszak három héttel, mert „a kárpátaljai tanítóképző diákjai nem tanultak geometriát, algebrát, ukrán nyelvet és irodalmat, orosz nyelvet és irodalmat, a

Szovjetunió földrajzát, a Szovjetunió történetét, a Szovjetunió alkotmányát és az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság alkotmányát” [7, folio 46].

A szovjet hatóságok sok erőfeszítést tettek az iskolai területén [FIZESHI, 2017: 43–47], de akkor is még mindig sok probléma volt. Különösen az 1945. december 15-i UKNT és a Kárpátaljai Kommunista Párt Központi Bizottsága rendeletében a következő hiányosságok felsorolása jelenik meg:

- „az iskolák jelentős része még nem rendelkezik a munkában a szükséges bolsevik renddel, tisztasággal és szervezettséggel;
- a területi és a legtöbb megyei- és városi oktatási osztály nem ellenőrzi megfelelően az iskolák és pedagógusok munkáját, nem nyújtanak elegendő támogatást mindennapi munkájuk során az igazgatóknak és a tanároknak;
- nem minden iskola végez elegendő munkát a gyerekek fejlődésének és fegyelmének javítása érdekében;
- az oktatási intézmények vezetőinek felelőssége a minőségi úttörői és a komszomol munka;
- a Kommunista Párt és a Kerületi Népi Bizottságok (Munkács, Szolyva, Volivets stb.) megyei bizottságai nem nyújtanak szükséges segítséget az iskoláknak, ami a tanárok rendszeres élelmiszer-, fűtőanyag-ellátását biztosítaná, és néha a bérek elmaradásához is vezet;
- nincsenek megfelelően ellátva az iskolák a tankönyvekkel és füzetekkel (Volivetsky, Rakhivsky megye – mindkét hegyi régió);
- nincs politikai egyetértés arról, hogy mennyire fontos az iskolai oktatás az állami nyelven, amelynek az a következménye, hogy Munkácson még mindig hiányzik az ukrán nyelvű középiskola” [9, folio 1].

Amint látjuk, a hiányosságok túlnyomó többsége a párt- és ideológiai munka megvalósításával, a közoktatás irányításával, valamint számos társadalmi-gazdasági problémával kapcsolatos, amelyek a jogalkotási szintű kifogástalan rendelkezések ellenére gyakorlatilag nehézkesen haladt.

E problémák megoldása érdekében az Ukrán SZSZR Népbiztosok Tanácsa és a Kommunista Párt Központi Bizottsága számos határozatot adott ki a közoktatási dolgozók összehívásáról. Közöttük az 1945. december 29-i 2093 sz. határozat „A kárpátaljai régió közoktatásának aktív munkatársai összehívásáról”, amely szerint 1946. január 9–12-én Ungváron összehívták a kárpátaljai oktatási aktivistákat, összesen 300 főt. A következő kérdések kerültek a napirendre: 1) „Az ukrán földek újraegyesítése egy ukrán szovjet szocialista államban és a kárpátaljai régió intelligenciájának feladatai; 2) A szovjet iskola munkájának megszervezése; 3) A szekcionált munka” [10, folio 232–234].

Meg kell jegyezni, hogy a találkozón jelen volt az Ukrán SZSZR Népbiztosok Tanácsának alelnöke Mikolá Bazhan és a szovjet tudomány jeles képviselője, professzor Sává Chavdarov. Már 1946 végén megjelent az Ukrán SZSZR Miniszter Tanácsa és a Kommunista Párt Központi Bizottsága egy másik, 1946. december 13-i 2062. sz. határozata „A nyugati, kárpátaljai és izmaili régió közoktatása aktivistáinak összehívásáról” [11, folio 155–156], amely szerint 1946. december 26–27-én Kijevben találkozóra hívták össze az aktív közoktatási dolgozókat, a napirenden az Ukrán SZSZR nyugati régióinak értelmiségei közötti ideológiai munka kérdése volt.

A kárpátaljai oktatás terén a háború utáni években elért eredményeket és problémákat kimutatták a központi hatóságok jelentéseiben, megvitatották az Ukrán SZSZR Miniszter Tanácsán és más irányító testületek ülésén. Például, az 1946. október 24-i 1896. sz. Ukrán SZSZR Miniszter Tanácsa rendeletet adott ki „Az Ukrán SZSZR nyugati- és kárpátaljai régió iskoláiban tapasztalt munkáról”, amelyben megállapítja, hogy „a tanítók nagy többségében önzetlenül és lelkiismeretesen dolgozik és aktívan részt vesz a társadalmi és politikai életben”. A nyugati- és kárpátaljai régiók tanárainak segítségére a Szovjet Ukrán Oktatási Minisztériuma külön szakirodalmat bocsátott ki: „Ukrán-német nacionalisták, akik fasisztákat szolgálták”, „A szovjet iskola 25 éves eredményei”, „Általános iskola”. Megjelentek kiadványok: „A kommunista párt és a kormány döntései az iskoláról”, „Szovjet iskolák munkájának megszervezése”, „A Szovjetunió és a Szovjet

Ukraina alkotmányainak oktatásáról» [11, folio 142–143]. Az oktatási miniszter az előadásában megjegyezte, hogy az általános kötelező oktatásról szóló törvény megvalósítása rendkívül nehézkesen zajlik, mivel Kárpátalján problémák merültek fel a tankönyvekkel, amelyek a Moldovai SZSZR-től a kárpátaljai román nyelvű iskolák számára nem érkeztek meg, sőt a tankönyvkiadás feltételei megteremtése a magyar tannyelvű iskolák számára nem rendezett [12, folio 121–124]. Meg kell jegyezni, hogy 1945–1946-ban a kárpátaljai román iskolákban az oktatás nyelve a moldovai volt. A minisztériumi rendelet szerint Kárpátalján nem tesznek meg elegendő erőfeszítést a különféle előítéletekkel szemben és a materialista nézet kialakulásáért. A rendelet végrehajtására a következő célokat tűzték ki Kárpát-Ukraina hatóságai: a pedagógusok ideológiai-politikai és szakmai színvonalának emelése, tankönyvek és oktatási

segédanyagok biztosítása, a tanórák és iskolán kívüli tevékenységek szervezése az ideológiai orientáció érdekében stb.

A kutatás következtetései. Tehát, a levéltári források elemzése azt mutatja, hogy a szovjet hatóságok, a második világháború után Kárpátalján elpusztították a térség intelligenciáját, igyekeztek a kommunista erkölcs normáit megteremteni a közélet minden területén, beleértve az oktatást is. A kommunizmus elveinek fő képviselőként Kárpátalján az iskolát és különösen a tanítókat jelölték ki. A kárpátaljai központi hatóságok által kiadott törvények és rendeletek kötelezték a tanítókat a szakmai tevékenységük során és a tanulókat a kommunista ideológia terjesztésére, ami végül a különböző kárpátaljai nemzetiségek nemzeti érdekeinek megsemmisüléséhez vezetett.

IRODALOM

1. Rizak, I.M., Boldyhar, M.M. (eds.). (2003). *Narysy istoriyi Zakarpattya. T. III (1946 – 1991)* [Essays on the history of Transcarpathia. T. III (1946 - 1991)]. Uzhhorod: Cost accounting Editorial and Publishing Department of Press and Information Management. 648 p.
2. Mahochiy, P.-R. (1994). *Formuvannya natsional'noyi samosvidomosti: Pidkarpats'ka Rus' (1848 – 1948)* [Formation of national consciousness: Subcarpathian Rus (1848 - 1948)]. Translation from English. Uzhgorod: «Polychka of the Carpathian region». 296 p.
3. Fizeshi, O.Y. (2017). *Sotsial'no-ekonomichni chynnyky stanovlennya pochatkovoyi shkoly Zakarpattya: povoyennyi period* [Socio-economic factors of formation of elementary school of Transcarpathia: post-war period]. Scientific herald of Mukachevo State University. Series: Pedagogy and Psychology, 1(5), 218.

Levéltári források

1. Upolnomochenny Narodnoy Rady Zakarpatskoy Ukrainy po delam prosveshchenyya h. Uzhhorod Zakarpatskoy Ukrainy, 25 dekabrya 1944 h. – 1 noyabrya 1945 h. Raspozryazhenyya, prykazy, soobshchenyya Narodnoy Rady Zakarpatskoy Ukrainy [Commissioner of the People's Rada of Transcarpathian Ukraine for Education of the city of Uzhgorod, Transcarpathian Ukraine, December 25, 1944 - November 1, 1945. Orders, orders, reports of the People's Council of Transcarpathian Ukraine]. State Archiv of Transcarpathian region, F. P-177, op. 1, Ref. 2, arc. 191.
2. Upolnomochennyiy Narodnoy Rady Zakarpatskoy Ukrainy po delam prosveshcheniya g. Uzhgorod Zakarpatskoy Ukrainy, 12 dekabrya 1945 g. Otchetyi oblastnogo otdela narodnogo obrazovaniya o vyipolnenii plana IV kvartala 1945 goda [Commissioner of the People's Rada of Transcarpathian Ukraine for Education of the city of Uzhgorod, Transcarpathian Ukraine, December 12, 1945. Reports of the regional department of national education on the implementation of the IV plan of the quarter of 1945]. State Archiv of Transcarpathian region, F. P-177, op. 1, Ref. 5, arc. 6.
3. Upolnomochenny Narodnoy Rady Zakarpatskoy Ukrainy po delam prosveshchenyya h. Uzhhorod Zakarpatskoy Ukrainy, 1 dekabrya 1944 h. – 13 noyabrya 1945 h. Perepyska s okruzhnymy otdelamy narodnoho obrazovaniya ob ukomplektovanny narodnykh shkol [Commissioner of the People's Rada of Transcarpathian Ukraine for the Enlightenment of Uzhgorod, Transcarpathian Ukraine, December 1, 1944 - November 13, 1945. Correspondence with district departments of public education about staffing public schools]. State Archive of Transcarpathian region, F. P-177, op. 1, Ref. 10, arc. 228.
4. Upolnomochenny Narodnoy Rady Zakarpatskoy Ukrainy po delam prosveshchenyya h. Uzhhorod Zakarpatskoy Ukrainy, 9 dekabrya 1944 h. – 18 dekabrya 1945 h. Postanovlenye Tsentral'noho Komyteta Kommunistycheskoy partyy y Narodnoy Rady Zakarpatskoy Ukrainy [Commissioner of the People's Rada of Transcarpathian Ukraine for Education, Uzhgorod, Transcarpathian Ukraine, December 9, 1944 - December 18, 1945. Resolution of the Central Committee of the Communist Party and the People's Council of Transcarpathian Ukraine]. State Archive of Transcarpathian region, F. R-177, op. 1, Ref. 1, arc. 75.
5. Prezydiya Narodnoy Rady Zakarpatskoy Ukrainy, 1 sichnya 1945 r. – 24 hrudnya 1945 r. Postanovy i tsyrkulyary NRZU ta lystuvannya z okruhovymy shkil'nymy viddilamy pro povernennya vchyteliv do pedahohichnoyi roboty [Presidium of the People's Council of Transcarpathian Ukraine, January 1, 1945 - December 24, 1945. Decrees and Circulars of the NRZU and correspondence with the district school departments on the return of teachers to pedagogical work]. State Archives of the Transcarpathian region, F. R-14, op. 1, spr. 618, arc. 32.
6. Prezydiya Narodnoy Rady Zakarpatskoy Ukrainy, 19 kvitnya 1945 r. Tsyrykulyar upovnovazhenoho NRZU v spravakh osvity Pro oberezhennya pedahohiv vid burzhuznoyi natsionalistichnoyi ideolohiyi, rozpovsyudzhuvanoyi fashystskymy okupantamy v mynulomu [Presidium of the People's Council of Transcarpathian Ukraine, April 19, 1945. Circulation of the authorized NRZU in education affairs On the oversight of teachers from the bourgeois nationalist ideology disseminated by fascist occupants in the past]. State Archives of the Transcarpathian region, F. R-14, op. 1, spr. 607, arc. 1.
7. Upolnomochenny Narodnoy Rady Zakarpatskoy Ukrainy po delam prosveshchenyya h. Uzhhorod Zakarpatskoy Ukrainy, 9 dekabrya 1944 h. – 18 dekabrya 1945 h. Postanovlenye Tsentral'noho Komyteta Kommunistycheskoy partyy y Narodnoy Rady Zakarpatskoy Ukrainy [Commissioner of the People's Rada of Transcarpathian Ukraine for Education, Uzhgorod, Transcarpathian Ukraine, December 9, 1944 - December 18, 1945. Resolution of the Central Committee of the Communist Party and the People's Council of Transcarpathian Ukraine]. State Archive of Transcarpathian region, F. R-177, op. 1, Ref. 1, arc. 75.
8. Ministerstvo osvity URSR. Kantselyariya. Postanovy Rady Ministriv URSR z pytan' narodnoyi osvity (Tom I), 4 sichnya – 23 kvitnya 1946 r. [Ministry of Education of the USSR. Office. Decisions of the Council of Ministers of the Ukrainian SSR on issues of public education (Volume I), January 4 - April 23, 1946]. Central State Archive of the Authorities, Kyiv, F. 166, op. 15, sp. 127, arc. 131.
9. Upolnomochenny Narodnoy Rady Zakarpatskoy Ukrainy po delam prosveshchenyya h. Uzhhorod Zakarpatskoy Ukrainy, 15 dekabrya 1945 h. Postanovlenye Narodnoy Rady Zakarpatskoy Ukrainy y TsK KPZU ot 15 dekabrya 1945 h. ob uluchshenyy raboty shkol Zakarpatskoy oblasti, otchet oblastnogo otdela narodnoho obrazovaniya ob uluchshenyy raboty v narodnykh shkolakh Zakarpatskoy Ukrainy [Commissioner of the People's Rada of Transcarpathian Ukraine for Education of Uzhgorod, Transcarpathian Ukraine, December 15, 1945. Resolution of the People's Council of Transcarpathian Ukraine and CK OF KPZU December 15, 1945 on improving the work of schools in the Transcarpathian region, report of the regional department of public education on improving work in public schools of Transcarpathian Ukraine]. State Archive of Transcarpathian region, F. R-177, op. 1, Ref. 79, arc. 8.
10. Narodnyy Komisariat osvity URSR. Kantselyariya Postanovy Rady Narodnykh komisariv URSR z pytan' narodnoyi osvity v URSR, 2 sichnya – 22 hrudnya 1945 r. [People's Commissariat of Education of the USSR. The Office of the Council of Ukrainian SSR, January 2 - December 22, 1945]. Central state archive of government bodies, F. 166, op. 15, spr. 54, arc. 244.

11. Ministerstvo osvity URSS. Kantselyariya. Postanovy Rady Ministriv URSS z pytan' narodnoyi osvity (Tom II), 6 travnya – 23 hrudnya 1946 r. [Ministry of Education of the USSR. Office. Decisions of the Council of Ministers of the Ukrainian SSR on issues of public education (Volume II), May 6 - December 23, 1946]. Central state archive of government bodies, F. 166, op. 15, spr. 128, arc. 163.
12. Zakarpats'kyy oblasnyy viddil narodnoyi osvity Ministerstvo osvity URSS. 16 lyutoho 1946 r. – 31 hrudnya 1946 r. Nakazy narodnoho komisara ta Ministra osvity URSS za 1946 r [Transcarpathian Regional Department of Public Education Ministry of Education of the USSR. February 16, 1946 - December 31, 1946 Orders of People's Commissar and Minister of Education of the USSR for 1946]. State Archives of the Transcarpathian region, F. R-165, op. 2, spr. 1, arc.138.

References

1. Rizak, I.M., Boldyzh, M.M. (eds.). (2003). Narysy istoriyi Zakarpattya. T. III (1946 – 1991) [Essays on the history of Transcarpathia. T. III (1946 - 1991)]. Uzhhorod: Cost accounting Editorial and Publishing Department of Press and Information Management. 648 p.
 2. Mahochiy, P.-R. (1994). Formuvannya natsional'noyi samosvidomosti: Pidkarpats'ka Rus' (1848 – 1948) [Formation of national consciousness: Subcarpathian Rus (1848 - 1948)]. Translation from English. Uzhgorod: «Polychka of the Carpathian region». 296 p.
 3. Fizeshi, O.Y. (2017). Sotsial'no-ekonomichni chynnyky stanovlennya pochatkovoyi shkoly Zakarpattya: povoyennyi period [Socio-economic factors of formation of elementary school of Transcarpathia: post-war period]. Scientific herald of Mukachevo State University. Series: Pedagogy and Psychology, 1(5), 218.
- Archival sources
1. Upolnomochennyi Narodnyy Rady Zakarpatskoy Ukrainy po delam prosveshchenyia h. Uzhhorod Zakarpatskoy Ukrainy, 25 dekabrya 1944 h. – 1 noyabrya 1945 h. Rasporyazhenyia, pryказы, soobshchenyia Narodnyy Rady Zakarpatskoy Ukrainy [Commissioner of the People's Rada of Transcarpathian Ukraine for Education of the city of Uzhgorod, Transcarpathian Ukraine, December 25, 1944 - November 1, 1945. Orders, orders, reports of the People's Council of Transcarpathian Ukraine]. State Archiv of Transcarpathian region, F. P-177, op. 1, Ref. 2, arc. 191.
 2. Upolnomochennyi Narodnyy Rady Zakarpatskoy Ukrainy po delam prosveshchenyia g. Uzhhorod Zakarpatskoy Ukrainy, 12 dekabrya 1945 g. Otchetyi oblastnogo otdela narodnogo obrazovaniya o vypolnenii plana IV kvartala 1945 goda [Commissioner of the People's Rada of Transcarpathian Ukraine for Education of the city of Uzhgorod, Transcarpathian Ukraine, December 12, 1945. Reports of the regional department of national education on the implementation of the IV plan of the quarter of 1945]. State Archiv of Transcarpathian region, F. P-177, op. 1. Ref. 5, arc. 6.
 3. Upolnomochennyi Narodnyy Rady Zakarpatskoy Ukrainy po delam prosveshchenyia h. Uzhhorod Zakarpatskoy Ukrainy, 1 dekabrya 1944 h. – 13 noyabrya 1945 h. Perepyaska s okruzhnyimi otdelamy narodnogo obrazovaniya ob ukomplektovanii narodnykh shkol [Commissioner of the People's Rada of Transcarpathian Ukraine for the Enlightenment of Uzhgorod, Transcarpathian Ukraine, December 1, 1944 - November 13, 1945. Correspondence with district departments of public education about staffing public schools]. State Archive of Transcarpathian region, F. P-177, op. 1, Ref. 10, arc. 228.
 4. Upolnomochennyi Narodnyy Rady Zakarpatskoy Ukrainy po delam prosveshchenyia h. Uzhhorod Zakarpatskoy Ukrainy, 9 dekabrya 1944 h. – 18 dekabrya 1945 h. Postanovlenye Tsentral'nogo Komiteta Kommunistycheskoy partyy y Narodnyy Rady Zakarpatskoy Ukrainy [Commissioner of the People's Rada of Transcarpathian Ukraine for Education, Uzhgorod, Transcarpathian Ukraine, December 9, 1944 - December 18, 1945. Resolution of the Central Committee of the Communist Party and the People's Council of Transcarpathian Ukraine]. State Archive of Transcarpathian region, F. R-177, op. 1, Ref. 1, arc. 75.
 5. Prezydiya Narodnoyi Rady Zakarpats'koyi Ukrainy, 1 sichnya 1945 r. – 24 hrudnya 1945 r. Postanovy i tsyrkulyary NRZU ta lystuvannya z okruhovymy shkil'nymy viddilamy pro povernennya vchyteliv do pedahohichnoyi roboty [Presidium of the People's Council of Transcarpathian Ukraine, January 1, 1945 - December 24, 1945. Decrees and Circulars of the NRZU and correspondence with the district school departments on the return of teachers to pedagogical work]. State Archives of the Transcarpathian region, F. R-14, op. 1, spr. 618, arc. 32
 6. Prezydiya Narodnoyi Rady Zakarpats'koyi Ukrainy, 19 kvitnya 1945 r. Tsyrykulyar povnovazhenoho NRZU v spravakh osvity Pro oberezhennya pedahohiv vid burzhuznoyi natsionalistychnoyi ideolohiyi, rozpovsyudzhuvanoyi fashysts'kymy okupantamy v mynulomu [Presidium of the People's Council of Transcarpathian Ukraine, April 19, 1945. Circulation of the authorized NRZU in education affairs On the oversight of teachers from the bourgeois nationalist ideology disseminated by fascist occupants in the past]. State Archives of the Transcarpathian region, F. R-14, op. 1, spr. 607, arc.1.
 7. Upolnomochennyi Narodnyy Rady Zakarpatskoy Ukrainy po delam prosveshchenyia h. Uzhhorod Zakarpatskoy Ukrainy, 9 dekabrya 1944 h. – 18 dekabrya 1945 h. Postanovlenye Tsentral'nogo Komiteta Kommunistycheskoy partyy y Narodnyy Rady Zakarpatskoy Ukrainy [Commissioner of the People's Rada of Transcarpathian Ukraine for Education, Uzhgorod, Transcarpathian Ukraine, December 9, 1944 - December 18, 1945. Resolution of the Central Committee of the Communist Party and the People's Council of Transcarpathian Ukraine]. State Archive of Transcarpathian region, F.R-177, op. 1, Ref. 1, arc. 75
 8. Ministerstvo osvity URSS. Kantselyariya. Postanovy Rady Ministriv URSS z pytan' narodnoyi osvity (Tom I), 4 sichnya – 23 kvitnya 1946 r. [Ministry of Education of the USSR. Office. Decisions of the Council of Ministers of the Ukrainian SSR on issues of public education (Volume I), January 4 - April 23, 1946]. Central State Archive of the Authorities, Kyiv, F. 166, op. 15, spr. 127, arc. 131.
 9. Upolnomochennyi Narodnyy Rady Zakarpatskoy Ukrainy po delam prosveshchenyia h. Uzhhorod Zakarpatskoy Ukrainy, 15 dekabrya 1945 h. Postanovlenye Narodnyy Rady Zakarpatskoy Ukrainy y TsK KPZU ot 15 dekabrya 1945 h. ob uluchsheniyi raboty shkol Zakarpatskoy oblasti, otchet oblastnogo otdela narodnogo obrazovaniya ob uluchsheniyi raboty v narodnykh shkolakh Zakarpatskoy Ukrainy [Commissioner of the People's Rada of Transcarpathian Ukraine for Education of Uzhgorod, Transcarpathian Ukraine, December 15, 1945. Resolution of the People's Council of Transcarpathian Ukraine and CK OF KPZU December 15, 1945 on improving the work of schools in the Transcarpathian region, report of the regional department of public education on improving work in public schools of Transcarpathian Ukraine]. State Archive of Transcarpathian region, F. R-177, op. 1, Ref. 79, arc.8.
 10. Narodnyy Komisariat osvity URSS. Kantselyariya Postanovy Rady Narodnykh komisariv URSS z pytan' narodnoyi osvity v URSS, 2 sichnya – 22 hrudnya 1945 r. [People's Commissariat of Education of the USSR. The Office of the Council o Ukrainian SSR, January 2 - December 22, 1945]. Central state archive of government bodies, F. 166, op. 15, spr. 54, arc. 244.
 11. Ministerstvo osvity URSS. Kantselyariya. Postanovy Rady Ministriv URSS z pytan' narodnoyi osvity (Tom II), 6 travnya – 23 hrudnya 1946 r. [Ministry of Education of the USSR. Office. Decisions of the Council of Ministers of the Ukrainian SSR on issues of public education (Volume II), May 6 - December 23, 1946]. Central state archive of government bodies, F. 166, op. 15, spr. 128, arc. 163.
 12. Zakarpats'kyy oblasnyy viddil narodnoyi osvity Ministerstvo osvity URSS. 16 lyutoho 1946 r. – 31 hrudnya 1946 r. Nakazy narodnoho komisara ta Ministra osvity URSS za 1946 r [Transcarpathian Regional Department of Public Education Ministry of Education of the USSR. February

16, 1946 - December 31, 1946 Orders of People's Commissar and Minister of Education of the USSR for 1946]. State Archives of the Transcarpathian region, F. R-165, op. 2, spr. 1, arc.138.

Научная новизна и теоретическая значимость исследования заключается в том, что впервые проведено комплексное исследование влияния идеологии на закарпатское образование после присоединения Закарпатья к Советской Украине в 1944 году. Сделано обзор законодательства, регламентирующего образовательную деятельность государственной политической идеологии начала советского периода в Закарпатье; представлены новые документы и факты об идеологическом влиянии политики государства на образование в целом, и в частности на деятельность учителей. Доказано, что законы и нормативные акты, изданные центральными властями Закарпатья, обязывали учителей и учащихся распространять коммунистическую идеологию в своей профессиональной деятельности, что в конечном итоге привело к разрушению национальных интересов представителей разных национальностей, проживающих в Закарпатье.

Ключевые слова: Закарпатье, советская идеология, образование

The methods are search-bibliographic method, his goal is to study archival, bibliographic and museum catalogs, funds, descriptions and bibliographic publications; content analysis method of archive materials (orders, resolutions) in order to identify the retro features of the organization and the content of the activities of Transcarpathian primary school ; chronological, retrospective logical-system analysis as a basis for studying the peculiarities of the ideological work of primary school of Transcarpathia in the Soviet period. al realism, "Mass" culture, control over the formation of communist consciousness) life of the Transcarpathian edge this control served as a context for the reform of the education system. The newly formed authorities tried to exercise control over the consciousness of teachers in every possible way. And for this purpose during 1945-1946 a number of documents were issued, which provided the necessary ideologization . Such publications as the Circular "On the warning of teachers from the bourgeois nationalist ideology disseminated by fascist invaders in the past" (1945), Regulation "On the state of work of schools Western and Transcarpathian regions of the Ukrainian Soviet Socialist Ukraine" (1946) and other. So in order to eradicate nationalism for teachers of the Western and Transcarpathian regions the Ministry of Education of the Ukrainian SSR issued a special literature: such collections as "Ukrainian-German nationalists on the service of fascist Germany", "Achievements of the Soviet school for 25 years", "Primary School". In that period such Collections as "The Decree of the Party and Government on the School", "Soviet school and the organization of its work", "On the teaching of the Constitution of the Union of Soviet Socialist Republics and the Ukrainian SSR in the school", this literature was aimed at establishing the ideological foundations of the formation of a Soviet education. Originality. In the article substantiates the process of ideologizing of the professional activity of Transcarpathian primary school of the Soviet period as a consequence-dependent transformation in its organization, management, content of activity.

Key words: Transcarpathia, Soviet ideology, education.

UDK 371.01

DOI 10.31339/2413-3329-2019-2(10)-59-61

Liba Jozef,

profesor, doktor pedagogický vied, philosophiae doctor,
Prešovská univerzita v Prešove, Slovenská republika

PROJEKTOVANIE ZDRAVOTNO PREVENTÍVNEJ KOMPETENCIE V PROFESIOGRAME UČITEĽA

Štúdia prezentuje učiteľskú profesiu ako kompetenčne náročnú vyžadujúcu generovanie a integrovanie komplexu kompetencií do profesiogramu učiteľa. Definuje obsah pojmu kompetencia tak, ako je formulovaný vo výskumných výsledkoch odborníkov v historickom i aktuálnom kontexte. Prezentuje kompetencie ako prenosné a multifunkčné súbory vedomostí, zručností a postojov, ktoré potrebuje učiteľ pre efektívnu edukáciu. Konkretizuje komplex učiteľských kompetencií v rámci edukačného procesu a akcentuje ich dynamiku a otvorenosť. Uvádza prístupy a požiadavky projektovania zdravotno-preventívnej kompetencie ako súčasť komplexu kompetencií učiteľa. Dokumentuje skutočnosť, že pripravený a motivovaný učiteľ môže systematickou preferenciou prozdravotných intervencií vytvárať, stabilizovať a interiorizovať systém vedomostí, zručností a návykov, tiež záujmov a postojov, v ktorom sú zásady zdravého životného štýlu trvalou a univerzálnou hodnotou. Zvýrazňuje významnú pozíciu učiteľa v zdravotne preventívnej edukácii a potrebu intencionálneho generovania zdravotno-preventívnej kompetencie v pregraduálnej príprave učiteľa.

Ключові слова: učiteľ, kmpetencie učiteľa, profesiogram, výchova k zdraviu, zdravotno-preventívna kompetencia.

Выhlázenie o probléme. Kompetencie učiteľa predstavujú otvorený, dynamický a multifunkčný komplex vedomostí, profesijných zručností, ale rovnako aj pozitívnych hodnôt a profesijných postojov, ktorými má disponovať učiteľ tak, aby vedel efektívne vzdelávať a vychovávať žiakov. Kompetenčný profil učiteľa reflektuje historický vývoj a prebiehajúce spoločenské zmeny s možným priemetom do úprav komplexu učiteľských kompetencií, prípadne do kurikulárnych inovácií a zmien. V intenciách uvedeného platí tá edukačná paradigma, keď ponuka akýchkoľvek edukačných stratégií je dominantne determinovaná osobnosťou učiteľa, jeho profesionálnou a osobnostnou kompetenciou.

Analýza súčasného výskumu a publikácií. Prezentovaný vzťahový rámec zvýrazňuje potrebu vymedziť a konkretizovať pozíciu kompetencií v profesiograme učiteľa [13]. Žilínek (2001) poukazuje na otvorenosť a dynamiku výkonu učiteľskej profesie, kde neexistuje univerzálny prístup, ktorý by bolo možné aplikovať v každej edukácii a v každom sociálno-výchovnom poli.

Spilková (2003) akcentujúc požiadavku podnetnej edukácie uvádza, že učiteľ je predovšetkým facilitátorom žiakovho vývoja a učenia, ktorý inšpiruje, vybavuje pocitom kompetencie, sebadôvery, vytvára podmienky pre dosiahnutie žiakovho osobného maxima.

Walterová, (2004) uvádza, že podstatou pojmu kompetencia je

schopnosť konať aktívne, vedieť sa vyrovnávať s kritickými, neprehľadnými, spletitými a nepredvídanými situáciami. Kasáčová (2007) prezentuje profesijný rozvoj učiteľa ako neustály, permanentný proces zdokonaľovania, špecializovania, alebo potvrdzovania sa v odbornom, teoretickom a praxologickom kontexte, pritom jeho základ tvorí odborná, osobnostná a etická sebareflexia založená na procese reflexie.

Uvedené myšlienky, tézy, prístupy, charakteristiky naznačujú komplex kompetencií vymedzujúcich rámec profesiogramu efektívneho učiteľa. Podľa Jezberovej et al. (2007) kompetencie predstavujú súhrn predpokladov pre dosiahnutie reálneho výsledku, ktoré je možné definovať ako súbor vedomostí, zručností, schopností, postojov a hodnôt, ktoré sú dôležité pre osobný rozvoj jedinca, jeho aktívne zapojenie do spoločnosti, budúce uplatnenie v pracovnom a mimopracovnom živote i pre ďalšie vzdelávanie. Veteška – Tureckiová (2008) charakterizujú kompetenciu ako jedinečnú schopnosť človeka úspešne konať a ďalej rozvíjať svoj potenciál na základe integrovaného súboru vlastných zdrojov a to v konkrétnom kontexte rôznych úloh a životných situácií. Ide o schopnosť spojenú s možnosťou a ochotou rozhodovať a niesť za svoje rozhodnutia zodpovednosť. (Průcha, 2009) prezentuje kompetenciu ako schopnosť uplatňovať vedomosti, zručnosti a know-how v bežných

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>